

2. Козир А. В. Акмеспрямовані стратегії формування фахової майстерності майбутнього вчителя музики / А. В. Козир // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки: колективна монографія; під наук. ред. А. В. Козир. – Вид. друге, доп. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 56–92.
3. Микитюк І. А. Роль вчителя як суб'єкта педагогічної культури / І. А. Микитюк // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг: КДПУ, 2009. – Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології). – С. 242–245.
4. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – Київ: Вища школа, 1982. – 215 с.
5. Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо. – СПб.: Питер, 2002. – 592 с.

УДК 78. 01 (477)

Зоряна Гнатів

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА ТА ФОРМА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ВИМІРІ МУЗИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

У статті порушується проблема антропологічних підходів в українському мистецтвознавстві. Обґрунтовуються теоретичні аспекти музичної антропології, людина розглядається як суб'єкт мистецтва – творець і реципієнт музики.

Ключові слова: музична антропологія, мистецтво, художня культура, особистість, суспільна свідомість, буття.

Зоряна Гнатив

УКРАИНСКОЕ ИСКУССТВО КАК КУЛЬТУРНАЯ ПРАКТИКА И ФОРМА ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ В ИЗМЕРЕНИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ АНТРОПОЛОГИИ

В статье поднимается проблема антропологических подходов в украинском искусствоведении. Обосновываются теоретические аспекты

музыкальной антропологии, человек рассматривается как субъект искусства – автор и реципиент музыки.

Ключевые слова: *музыкальная антропология, искусство, художественная культура, личность, общественное сознание, бытие.*

Zoriana Gnativ

UKRAINIAN ART AS A CULTURAL PRACTICE AND A FORM OF PUBLIC CONSCIOUSNESS IN THE DIMENSION OF MUSICAL ANTHROPOLOGY

The problem of anthropological approaches in the Ukrainian art history is raised in the article. Argued that the special interest for the musical anthropology represents man as it is a subject of art, the author and recipient of music.

Key words: *musical anthropology, art, culture, identity, social consciousness, existence.*

Проблема вивчення мистецтва як феномена художньої культури, форми суспільної свідомості та культурної практики є центральною для мистецтвознавчої науки, що зумовлює необхідність врахування особистісно-екзистенційних характеристик людини як творця і реципієнта мистецтва, становлення його соціальної ролі, значення мистецтва у бутті спільноти крізь призму інтересів і потреб людини.

Необхідність застосування напрацювань світової та вітчизняної музичної антропології в контексті вивчення світоглядно-ментальної парадигми української художньої культури в минулому та сьогодні визначена рядом об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема: потребою пошуку шляхів співіснування традиційної та модерної культури в добу тотальної глобалізації та модернізації. Проблема сучасного періоду розвитку української культури полягає у збереженні власної етнонаціональної ідентичності, яка закладена у специфіці народної та професійної культури, природа якої полягає у пізнанні людиною та спільнотою себе і світу навколо себе.

Науковий фундамент музичної антропології сформувався на міжгалузевому рівні. Увесь обсяг наукової літератури, яка виявляє стан розробленості проблеми,

умовно можемо поділити на два блоки: мистецтвознавчий (об'єктивований на такі мистецтвознавчі дисципліни, як етномузикологія, порівняльне музикознавство, музична фольклористика та ін.) та культурологічний, включаючи напрацювання світової та вітчизняної науки у сфері соціальної та культурної антропології, філософії, психології, культурології, етнології тощо. Окремі аспекти музичної антропології досліджуються спорадично, здебільшого у межах філософії мистецтва, психології творчості.

Проте українське мистецтво як основа художньої культури у вимірі музичної антропології не було предметом окремого мистецтвознавчого дослідження. Серед праць, присвячених дослідженню української музичної культури в історичному, філософсько-естетичному, теоретичному аспектах, слід згадати наукові розвідки М. Антоновича, В. Барвінського, М. Грінченка, Н. Герасимової-Персидської, М. Загайкевич, Л. Кияновської, О. Козаренка, Л. Корній, С. Людкевича, С. Павлишин, О. Цалай-Якименко, Я. Якуб'яка, Л. Яросевич, Ю. Ясиновського та ін.

Метою статті є обґрунтування українського мистецтва як культурної практики та форми суспільної свідомості у вимірі музичної антропології, що визначає наступні завдання: з'ясувати роль мистецтва в бутті особистості та спільноти, визначити його мета як на рівні творення, так і на рівнях сприйняття., інтерпретації, пізнання, дослідження.

Людина як суб'єкт пізнання отримує інформацію про себе і навколишній світ шляхом чуттєвого до раціонального пізнання. Сьогодні помітне зростання науково-дослідницької уваги до проблем духовно-емоційної сфери особистості процесів самопізнання, пізнанням, екзистенційного буття. Власне, акцент на вивченні внутрішнього стану особистості, суспільства загалом, робить антропологія (від грец. *antropos* – людина, і *logos* – розум, знання) – гуманітарна наука про людину в її духовних, соціальних, культурних і біологічних вимірах.

Прийнято вважати, що поняття «антропологія» першим вжив Аристотель для позначення галузі знання, що вивчає насамперед духовну сторону людської природи. Антропологи культури вивчають її об'єкти – систему цінностей,

вірування, символи, традиції, звички, мову, мистецтво, релігію тощо. Це свідчить про тісний інтегративний зв'язок антропології з багатьма іншими суміжними науками. Культурна антропологія сьогодні – це особливий напрям наукових досліджень, що концентрує увагу на процесі взаємини людини і культури. Ця галузь пізнання сформувалася у європейській культурі у ХІХ ст. Культурна антропологія концентрує увагу на проблемах генезису людини як творця і творіння культури у філогенетичному та онтогенетичному аспектах. Головні проблеми культурно-антропологічних досліджень пов'язані зі становленням людини як феномена культури [6].

Музична антропологія, відповідно, – це наука про музику як вид мистецтва, культурну практику та форму суспільної свідомості. Особливий інтерес для музичної антропології представляє людина як суб'єкт мистецтва – творець і споживач музики. Як відомо, процес творення і сприйняття музики є предметом мистецької (музичної) педагогіки. Таким чином, музична антропологія як інтегративна галузь наукових знань включає вивчення музики, як вид мистецтва, культурної практики та форми суспільної свідомості, процес її сприйняття та інтерпретації.

Музичну антропологію часто ототожнюють з музичною фольклористикою, яка протягом століть виходила з позицій глибоко гуманістичної народної мудрості, моралі, етики тощо. «Крона дерева української музичної культури визначається кореневою основою звичаєвої традиції», – твердить О. Бенч-Шокало у праці «Український хоровий спів» [1, с. 5]. Адже саме поняття фольклор дослівно означає «мудрість і обрядово-звичаєва законність народу» [5, с. 616]. До предметного кола музичної антропології входять проблеми генезису музики, еволюція когнітивних механізмів музичної творчості, інтерпретації та рецепції, і у цьому контексті розглядається еволюція музичної культури. На цій основі можливо розглядати спільні та відмінні риси функціонування музики як універсального для усіх *homo sapiens* символічного комунікату, але водночас і такого, який вельми чутливо реагує на всі зовнішні імпульси – як «по

горизонталі», тобто в різних регіонах планети, національних спільнотах, так і «по вертикалі», тобто на різних етапах розвитку світової цивілізації [3, с. 125].

Л. Кияновська визначає кілька напрямів у широкому колі можливих застосувань антропологічних підходів в українському музикознавстві, зазначаючи, що: «Антропологічного пояснення передусім потребує феномен життєздатності українського фольклору. Аналіз розгалуженої народномузичної структури та її найрозмаїтіших суспільних виходів з пункту бачення антропології музики є не лише плідним науково, але й важливим в плеканні національної самоідентифікації та звільнення від комплексу меншевартісності щодо «селянського походження», «шароварщини» національної культурної спадщини» [3, с. 126].

«Народна культура, – зазначає О. Бенч-Шокало, – як духовно-матеріальна цілісність передбачає цілісний підхід до осмислення, який забезпечує єдність наукового пізнання та практичного втілення. Традиційна обрядова культура – не просто собі архаїка. У ній закодовано реальне знання про Людину і Всесвіт. І хоч живемо ми в епоху тотальної писемності, однак маємо поверхове знання про цілісне життя як неподільний позачасовий процес у минулому, нині і в майбутньому. Тому увага проникливої людини звернута не до проминутих форм минулого буття: марна річ братися за їх реанімацію, бо все матеріальне в земному світі має свій вік. Лишається у безвічності лише надбання людського духу – традиція культури, в якій живе духовний тип народу» [1, с. 18]. Причому духовний тип народу визначений з-поміж інших, перш за все, світоглядно-ментальними настановами щодо себе самого і світу навколо себе. Враховуючи те, що обрядова традиція є основою української хорової культури, а концепція виконавського фольклоризму – засадничий принцип хорової практики, ми робимо акцент на цих принципових положеннях саме у контексті музичної антропології.

Мистецтво є однією з форм культури, її знаково-семіотичною галуззю, яка пов'язана із здатністю суб'єкта естетично опанувати навколишній світ, образно-символічно відтворювати його з використанням ресурсів творчої уяви. У процесі мистецької комунікації текст є повідомленням, засобами вираження якого

є знаково-семіотичний склад художнього тексту, і перш за все, художній образ, який будь-якій конкретності надає універсального характеру.

Мистецтво – це форма культури, у якій відбувається чуттєво-образне розв’язання протиріч людського життя і створюється особливе художнє буття. Художнє розв’язання протиріч людського життя в мистецтві означає, що протиріччя розв’язується образно, і відбувається це в об’єктивованій формі твору, у якому дисгармонійні відносини світу гранично загострюються й переходять у гармонійні. Справжнє мистецтво, як зазначає Н. Хамітов, не береться розв’язувати протиріччя, що можуть бути розв’язані в стихії життя і без нього. Воно – як філософія і релігія – тяжіє до постановки і розв’язання трагічних протиріч людського буття [4, с. 228].

Спроба аналізу музичного мистецтва крізь призму одного з найгрунтовніших філософських учень – філософії серця зроблена у дослідженнях Н. Завісько, що відкриває нові шляхи до розуміння композиторських традицій українських митців: «художній твір є вираженням найглибших структур суб’єктивної реальності. Такі структури дуже важко, а то й просто неможливо передати засобами природної мови. Але існує особлива – художня мова, і митець, завдяки притаманній тільки йому здібності до об’єктивного опосередкування суб’єктивного відображення та вираження, об’єктивує те, що існуючий категоріальний апарат науки ще не дозволяє вербалізувати. Саме художня творчість допомагає людям виразити, підняти з глибин своєї суб’єктивності структури, про наявність яких самі вони можуть і не здогадуватися» [2].

У цьому контексті музична антропологія набуває більшої актуальності, спонукаючи до осмислення музики як особливого роду художнього світовідчуття, відкриваючи нові шляхи реконструювання систематичного музичного знання, його виходу в суміжні галузі.

Запропонований вимір музичної антропології щодо інтерпретації, вивчення та дослідження мистецтва може бути доцільним як у царині сучасного наукового дискурсу, так і в освітньо-виховному просторі України. Така практика пов’язана, насамперед, з потребою осмислювати мистецтво у контексті творчо-

інтелектуальних досягнень минулого і сучасності, що відкриває перед дослідниками нові напрями наукового пошуку.

Література

1. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів. Актуалізація звичаєвої традиції: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / О. Бенч-Шокало. – К.: Редакція журналу «Український світ», 2002. – 440 с.
2. Завісько Н. Історичний екскурс музичного кордоцентризму / Н. Завісько. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/MuzS/2010_6/statti/24-zavisko.pdf
3. Кияновська Л. Музична антропологія і її перспективи в сучасній гуманістичній науці / Л. Кияновська // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка: зб. статей. – Вип. 26. – Л.: ЗУКЦ, 2012. – С. 125–161.
4. Хамітов Н. В. Філософський словник. Людина і світ / Н. Хамітов, С. Крилова. – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.
5. Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, Канада: Об'єднання Української Рідної Віри, 1987. – Т. 1. – 893 с.
6. Энциклопедия культурологии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/